

YARATICI DÜŞÜNCE - Michael MICHALKO

Giriş

Neden bazı insanlar yaratıcıyken diğerleri yaratıcı değildir?

Bilgileri geçmişte olanlar, geçmişteki düşünürlerin düşündükleri ve şu anda var olanlardan yola çıkarak işlemek üzere eğitildik. Bize öğretilenlere göre cevabı nasıl elde edeceğimizi bildiğimizi düşündüğümüzde, düşünmeyi bırakırız. “Cevap” sözcüğünün İspanyolcası *respuesta*’dır ve *responso* (ölüler için okunan ilahi) sözcüğüyle aynı etimolojik kökene sahiptir. Bu artık bir yaşama sahip olmayanla ilgilidir. Diğer bir deyişle, geçmişte olanlara göre cevapları bildiğinizi düşündüğünüzde, düşünüşünüz ölür.

Bu nedenle, çoğu insan yeni fikirler geliştirmek için hayal güçlerini kullandığında, bu fikirler ağırlıklı olarak öngörülebilir biçimlerde, var olan kategori ve kavramların özellikleriyle yapılandırılırlar. Yaratıcı düşünce, yeni kategori ve kavramlar yaratarak birbirine benzemeyen iki ya da daha fazla konu arasında bir çağrışımlar ve bağlantılar kümesi yaratma becerisi gerektirir. Bize bilgiyi bu şekilde işlemek öğretilmedi.

Birbirine benzemeyen konular arasında yaratıcı biçimde çağrışımlar ve bağlantılar üretmenin anahtarı, kavramsal birleştirmedir. Bu, yeni fikirler oluşturmak için iki ya da daha fazla kavramı aynı zihinsel alanda bileştirmeyi içeren bir yaratıcı düşünce sürecidir.

Bir an için düşüncenin su olduğunu hayal edin. Doğduğunuzda, zihniniz bir bardak suya benzer. Düşünme biçiminiz kapsayıcı, net ve akışkandır. Tüm düşünceler iç içe geçerek birleşir ve her türden bağlantı ve çağrışıma yol açar. Bu nedenle çocuklar kendiliğinden yaratıcıdır.

Bilim, teknoloji, tıp, sanat ve günlük yaşamın da içinde olduğu pek çok alandaki yaratıcılık, birbirine benzemeyen nesnelere kavramsal olarak birleştirmeye yönelik temel zihinsel işleminden doğar. Yaratıcı fikirler analiz edildiğinde, her zaman eski fikirlerin yeni bileşimleri oldukları açığa çıkar. Bir şair genellikle yeni sözcükler oluşturmaz, bunun yerine eski sözcükleri yeni bir biçimde bir araya getirir. Fransız şair Paul Valery, şöyle alıntılanmıştır: “*Herhangi bir şey icat etmek iki kişi gerektirir. Biri bileşimleri ortaya koyar; diğeri seçer, ne istediğinin ve diğer kişinin ona sunduğu bütünün içinde neyin kendisi için önemli olduğunun farkına varır.*”

Einstein'ın görecelik kuramını düşünün. Enerji, kütle ya da ışık kavramlarını icat eden o değildi. Daha çok bu fikirleri yeni ve işlevsel bir biçimde birleştirdi,

Bir çam kozalağı düşünün. Bir çam kozalağı ile okuma yazma süreci arasında nasıl bir ilgi vardır? 1818 yılında Fransa'da, dokuz yaşında bir çocuk, babasının at koşumları yapmasına yardım ederken kaza sonucu bir delgeçle gözlerini kör etti. Birkaç yıl sonra çocuk bahçede oturmuş okuma ve yazma konusundaki beceriksizliği hakkında düşünüyordu ki bir arkadaşı ona bir çam kozalağı verdi.

Parmaklarını kozalağın üzerinde dolaştırdı ve boyutlar arasındaki küçük farklılıkları gördü. Kavramsal olarak farklı boyutlardaki çam

kozalaklarının verdiği duyguyu okuma-yazma ile bileştirdi ve kâğıt üzerinde kabarik noktalarla bir alfabe oluşturabileceğini fark etti, böylelikle körler bu alfabeyle ne yazıldığını hissedebilir ve okuyabilirdi. *Braille* bu şekilde görme özürllüer için bütünüyle yeni bir dünyanın kapılarını açmış oldu. Birbiriyle ilişkisi olmayan iki konu arasında bağlantı kurduğunuzda, hayal gücünüz boşlukları doldurmak ve bunu anlamlandırarak bir bütün oluşturmak için sıçrama yapacaktır.

Kavramsal bileştirme nasıl bilgilerin insanın zihninde iç içe geçmesine olanak sağlıyorsa, insanlar farklı alanlarda başkalarıyla fikir asıverisinde bulunduğunda, her iki taraf için de yeni, heyecan verici düşünce şablonları oluşur. Brian Arthur'un *Teknolojinin Doğası* adlı kitabında iddia ettiği gibi, neredeyse tüm teknolojiler diğer teknolojilerin birleşiminden doğar ve yeni fikirler sıklıkla düşüncelerini ve nesnelere birleştiren farklı alanlardan insanlardan çıkar. Bunun bir örneği bir gastroenterologla bir güdümlü füze tasarımcısı arasındaki bir konuşma sonrasında icat edilen kapsül endoskopidir.

YARATICI DÜŞÜNCE

Bağlantısız şeyler arasında bağlantı kurma becerisini geliştirmek, ilişkili ve ilişkisiz kavramlar arasındaki duvarları yıkacaktır. Örneğin kendinizi bir konserve açacağı ve bezelye kabuğu arasında nasıl bağlantılar görmeye zorlayabilirsiniz?

Tarih boyunca en yaratıcı ve yenilikçi insanların bağlantısız konular arasında kavramsal bileşimler oluşturarak yeni zihinsel bağlantılar kurmakta uzmanlaşmış kişiler olması bir tesadüf değildir.

Bir Zamanlar Yaratıcıydık

Hepimiz doğal ve yaratıcı olarak doğduk. Her birimiz çocukken her şeyi eşit şekilde kabul ederdik. Her türden şey için her türlü tuhaf olasılığı kucaklardık, Çocukken bir kutunun bir kaptan çok daha fazlası olduğunu bilirdik. Bir kutu bir kale, bir araba, bir tank, bir mağara, bir ev, üzerinde çizim yapılacak bir şey hatta bir uzay başlığı olabilirdi. Hayal güçlerimiz var olan bir kavram ya da kategoriyle sınırlı değildi. Olasılıkları ortadan kaldırmak için değil, onları arttırmak için çabalardık düşünce biçimlerini keşfetmenin neşesiyle dolu olurduk.

Sonra bize bir şey oldu: Okula gittik. Bize nasıl düşüneceğimiz öğretilmemiştir; geçmişteki düşünürlerin düşündüklerini yinelemek öğretilmişti. Bize olasılıkları aramak yerine onları hariç tutmanın yollarını aramak öğretilirdi. ***Sanki okula bir soru işareti olarak girmiş ve bir nokta olarak mezun olmuştuk!***

Okula gitmeden önce, zihnimiz bilginin girip ayrım yapmaksızın diğer bilgilerle iç içe geçtiği ve karıştığı uzun bir holü olan bir katedrale benzer. Eğitim bunu değiştirir. Eğitim zihnimizin katedralini yan taraflarında kapılar olan, toplantı odasından ayrılan özel odalara götüren uzun bir hole dönüştürür.

Bilgi, hole girdiğinde fark edilir, etiketlenir, kutuya konulur ve sonrasında özel odalardan birine gönderilerek içeriye hapsedilir. Ve de...odalara içindekileri karıştırmamız gerektiği öğretilir bizlere...İnsanlar ne kadar fazla eğitim alırsa o kadar fazla sayıda özel odaları ve kutuları olur, uzmanlık alanları özelleşir ve hayal güçleri de aynı ölçüde sınırlı hale gelir.

Bazen daha fazla bilen kişinin daha az görmesinin ve daha az bilen kişinin de daha fazla görmesinin nedeninin bu olduğunu düşünüyorum. Nitekim, belki de bu yüzden televizyonun icadı bir çocuk (12 yaşındaki Philo Farnsworth) sayesinde olmuştur.

Zihinsel Şablonlar: Düşünce şablonları karmaşık dünyayı basitleştirmemize ve bu dünyayla mücadele etmemize olanak sağlar. Araba kullanmak, kitap yazmak, ders vermek ya da bir satış sunumu gerçekleştirmek gibi birbirini tekrar eden işler yaparken bize netlik kazandırır. Bir şey gördüğümüzde, onun ne anlama geldiğini hemen anlarız. Zamanımızı onun üzerinde çalışarak ve onu analiz ederek geçirmemize gerek yoktur.

BİR DAHİ GİBİ DÜŞÜNMEK

Okulda Einstein ve onun evrene ilişkin teorileri hakkında bir şeyler öğreniriz. Bize onun düşünmeyi nasıl öğrendiği öğretilmez. Yaşama karşı tavrının, amaçlarının neler olduğu, nasıl konuştuğu, dünyada neyi gözlemleyeceğini nasıl belirlediği, başka insanlarla birlikteyken nasıl davrandığı ya da dünyaya nasıl baktığı öğretilmez. Bize sadece onun tam anlamıyla bir dahi olduğu öğretilir.

Analojik olarak, sanki bize günlük yağış miktarını bir kovada su seviyesinin yükselişle nasıl ölçebileceğimiz öğretilmiştir ve yağmurun damlalar halinde indiğini hiçbir zaman fark etmeyiz.

Yaratıcı düşüncenin akademik analizi ve ölçümü yaratıcı düşünce kavramını değiştirmiştir. Detaycılar basit, doğal kavramsal bileştirme sürecini alıp onu parçalarına ayırarak ve her bir parçaya farklı bir isim vererek yaratıcı düşüncenin pek çok farklı karmaşık süreç içerdiği sanrısını yaratmıştır.

Aslında, çeşitli bilimsel kuramların en iyi biçimde gösterdiği şey, bir konuyu farklı parçalara ayırmaya ve bu parçaların dinamik bağıntılığını göz ardı etmeye yönelik neredeyse evrensel eğilimimizdir. Bu farklı kuramları yaratıcılık denizindeki “dalgalar” olarak düşünün. Bilim insanları tek bir dalı inceleyip diğerlerini göz ardı ederek dalgaları neyin yarattığını anlamaya çalışır. Tüm kuramların dinamik bağıntılığını göz ardı ederler. Sonuçta ortaya çıkan say karmaşa ve paradokstur ve bu da yaratıcı düşüncenin sıradan düşünce ve dil bağlamında ne olduğunun anlaşılmasında bir engel yaratır.

Einstein da Kavramsal Olarak Birleştiriyordu

Albert Einstein da tıpkı atalarımız gibi kavramsal olarak birleştiren özler, işlevler ve şablonlar bağlamında düşünüyordu. Sözcüklerle, mantıkla ya da matematikle düşünmüyordu. Düşünceleri kendi iradesiyle işaretler, semboller ve imgeler olarak yeniden üretiyor ve bunları, “birleşimsel oyun” diye adlandırdığı pek çok farklı biçimde hayal gücünde birleştiriyordu.

İlk insanları ateşin keşfine götüren düşünce süreci Einstein’ı görecelik kuramına götürdü. Einstein bir nesneyi mantığın imkânsız olduğunu söylediği biçimde aynı anda hareket halinde ve hareketsiz biçimde hayal etti. Einstein bir evin çatısından atlayan ve aynı anda herhangi bir objeyi elinden bırakan bir insanın, objenin, gözlemciye göre hareketsiz durumda kaldığını keşfedeceğini düşünüyordu.

Yerçekimi gözlemcinin düşüncesine yol açsa da yerçekimi alanının bu gözle görülür yokluğu mevcuttur. Einstein’ın hareket ve hareketsizliğin eşzamanlılığı şablonunun farkındalığı, onu genel görecelik kuramına götüren

iç görüyü canlandırdı.

BUNU NEDEN DÜŞÜNMEDİM?

Henry Ford otomobiller yapmaya karar verdiğinde, arabaların nasıl üretildiğini düşünmedi. Nitelikleri düşündü. “Bir şeylerin nasıl yapıldığına” ve “*Bir şeylerin nasıl parçalarına ayrıldığına*” baktı. Pek çok deneyimi, arasında, işçilerin domuzları nasıl katlettiğini izlediği bir salhaneye gitmek de vardı. Salhanedeki domuzları parçalarına ayırma yöntemiyle arabaların parçalarını birleştirme yöntemini kavramsal olarak birleştirerek T Modelini mümkün kılan montaj hattı kavramını yarattı.

Yeni bir fikri ya da süreci gözlemlediğinizde hissettiğiniz “*Ben bunu neden düşünmedim?*” duygusunu bilirsiniz. Analogik bağlantıyı gördüğümüzde fikrin açıklığı bizi cezbeder. Gillette tek kullanımlık tıraş bıçağını piyasaya sunduğunda kaç girişimcinin, mucidin ve üreticinin kendine kızdığını hayal edin.

Gillette günde bir kez kullanılıp atılacak bir şey üretme fikrinin izini süren King Camp Gillette tarafından kuruldu.

Başka bir örnekte Gillette'teki bilim insanları yeni bir diş fırçası geliştirmek istedi. Diş fırçasına odaklanmak yerine "temizleme"ye odaklandılar, Üzerinde çalıştıkları şeyler arasında şunlar vardı:

- Arabalar nasıl temizlenir?
- Saçlar nasıl temizlenir?
- Giysiler nasıl temizlenir?
- Anayollar nasıl temizlenir?
- Su yollar nasıl temizlenir?

Arabaların nasıl temizlendiği üzerine çalışırken heyecanlandılar. Arabalar bir oto yıkama yerinde temizlenebilir. Oto yıkama yerleri farklı yönlerde çoklu sabunlama ve fırçalama eylemlerini kullanır. Bilim insanları arabalarla dişler arasında bir bağlantı gördü ve dişleri farklı yönlere doğru temizleyen çoklu fırça prensibini, dünyada en çok satan diş fırçasına dönüşen Oral B elektrikli diş fırçasına uyarladı.

Nobel ödüllü Richard Feynman'ın Cornell-Üniversitesi'nde görev yapan öğretim üyesi meslektaşısı, Feynman'ın ofis kapısını çalmadan açtı ve onu odanın içinde yerde yuvarlanırken buldu, odasına girdiğini fark etmemişti. Sonunda Feynman'ın ilgisini çektiğinde, orada ne işi olduğunu sordu. Hasta mıydı? Deli miydi? Feynman bir elektron olmanın neye benzeyeceğini hayal ettiğini söyledi.

Feynman bir başka zamanda psikoloji bölümünde sıçanları içeren bir deneyle meşgul oldu. Hedef, sıçanlardan bir yiyecek kaynağına nasıl dönebildiğini bulmaktı. Bir sıçan olduğunu hayal etti ve ofis kapısının yanından defalarca geçerek dolaştı. Birden hipotezini buldu.

Önermesi sıçanların bir yiyecek kaynağına dönmek için temel aldığı belirtilerden birinin ses olduğuydu. Üzerinde koştukları zeminin ses çıkarma biçiminden hedefe ulaştıklarını anlayabiliyorlardı.

BİR ŞEYLERE BAKMA BİÇİMİNİZİ DEĞİŞTİRİN Kİ BAKTIĞINIZ ŞEYLER DEĞİŞSİN

Şeyleri oldukları gibi mi görüyoruz yoksa olduğumuz gibi mi?

Bir nesneye baktığımızda, normalde hem incelikli hem yüzeysel

ayrıntıları görürüz. Ancak yakın olduğumuzda incelikli ayrıntı baskın çıkar ve uzaklaştıkça da incelikli ayrıntıyı kaybedip yüzeysel olanı görürüz. İllüstrasyonlara bakma biçimimizi değiştirdiğimizde baktığımız illüstrasyonlar değişir.

Çoğu insan algının pasif bir süreç olduğunu düşünür. Gördüğümüzü, duyduğumuzu, kokladığımızı, tat aldığımızı ya da algılarımızla bağlantı kuran uyarıcıları hissettiğimizi düşünürüz. Gerçekte orada olanı kaydettiğimizi düşünürüz. Fakat bilim insanları ve psikologlar algının gösterilebilir biçimde pasif olmaktan çok aktif bir süreç olduğunu kanıtlamışlardır; "gerçekliği" kaydetmekten çok inşa eder.

Bu iki yüzü nasıl görmeyi seçtiğinizi inşa edersiniz.

Büyük Kanyon olarak bilinen obje nedir? Büyük Kanyon'u ziyaret eden bir rahip onu Tanrı'nın yeryüzündeki el işinin muhteşem bir örneği olarak tanımlayabilir. Bir kovboy Büyük Kanyon'u sığır gütmek için korkunç bir yer olarak görür. Bir sanatçı onu resmi yapılacak fevkalade bir alan olarak görür. Bir Yerbilimci kanyonu taş oluşumları üzerinde çalışmak için kusursuz bir yer olarak değerlendirir. Kayalara tırmanan biri bunu tırmanmak ve üstesinden gelmek için muazzam bir kişisel güçlük olarak görür. Bir antropolog bunu antik uygarlıklardan hazine eserler koleksiyonu olarak algılayabilir. Gözü pek bir dublör bunu bugüne kadar girilmiş en büyük akrobasi sahnesi olarak görebilir.

Görebileceğiniz gibi, gözlemcinin algısı gözlemcinin kendi varsayımlarına dayalıdır. Bu bütünüyle farklı şeyler deneyimlediğimiz anlamına gelmez. Bir şeylerin farklı yönlerini deneyimlediğimizi söylemek daha doğrudur. Hintlinin bir ineğe bakış açısı hiçbir şekilde bir kasabın ya da çiftçinin bakış açısıyla örtüşmez.

Kendi gerçekliğimizi inşa ederiz. Renkler bile zihnimizin ürünleridir. Vincent van Gogh erkek kardeşine grinin yirmi yedi farklı tonunu görebildiğini söylemiştir. Benim kırmızımın sizin kırmızınızla aynı olup olmadığını kim söyleyebilir? Dünyadaki en seçkin renk uzmanlarından Noel Baba'yı giydirmeleri ve içlerinden birinin ceketi diğerinin pantolonu seçmesi istenmiş olsaydı bile, kıyafettin üst tarafıyla alt tarafının tam olarak uymayacağından emin olabilirsiniz.

Pablo Picasso 'ya ilişkin sıklıkla alıntılanan bir hikâye Paris'teki resimlerinden oluşan bir serginin çevresinde dolandığı bir dönemden söz eder. Picasso'ya yaklaşan bir adam insanları neden gördükleri gibi çizmediğini sormuştu, "*Nasıl görünüyorlar?*" diye sordu Picasso. Adam cüzdanından karısının resmini çıkardı ve Picassoya uzattı, Picasso resme baktı ve "*Aşın derecede küçük öyle değil mi? Ve de düz,*" dedi.

Gözümüze gerçek gibi görünen şeylerin çoğunun aslında kendi algılarımızın idaresinde olduğu gerçeğini kabul etmemiz gerekir.

Görmeyi Beklediğimizden Daha Fazlasını Görmeyiz

Basmakalıp fikirlerimiz net görmemizi engeller ve hayal gücümüze yer bırakmaz. Bu herhangi bir alarm sesi olmadan gerçekleşir, bu yüzden hiçbir zaman gerçekleştiğinin farkına varmayız. Yakın bir geçmişte, Washington DC 'de bir metro istasyonunda duran bir adam keman çalmaya başladı. Ocak ayında soğuk bir sabahı. Yaklaşık kırk beş dakika boyunca Bach'tan altı eser çaldı. Paydos saati olduğundan, binlerce insan istasyondan geçti.

Bir adam birkaç saniyelğine durup sonra hızla ilerlemeyi sürdürdü. Kısa bir süre sonra, bir kadın bir dolar attı ve durmadan yoluna devam etti.

En çok ilgi gösteren kişi üç yaşında bir çocuktur. Sonunda annesi sertçe itti ve çocuk yürümeyi sürdürdü, müzisyene bakmak için sürekli başını çeviriyordu. Pek çok çocuk aynı şeyi yaptı. Müzisyenin müzik yaptığı kırk beş dakika içinde yalnızca çocuklar durup dinlemek istiyor gibiydi.

Müzisyen çalmayı bitirdiğinde ve sessizlik hâkim olduğunda, bunu kimse fark etmedi. Kimse alkışlamadı, gözle görülür başka herhangi bir takdir de yoktu. O anda bunu kimse bilmiyordu, ama keman çalan dünyaca tanınmış, önemli bir müzisyen olan Joshua Bell'di ve 3,5 milyon dolar değerinde bir kemanla bugüne dek yazılmış en girift parçalardan birini çalıyordu. Metro performansından iki gün önce Joshua Boston'da bir tiyatrodaki konser vermiş ve konserin yüz dolar ya da daha fazla olan biletlerinin tamamı satılmıştı.

Joshua Bell'in metro istasyonunda kimliğini gizleyerek müzik yaptığı bu etkinlik, bir sosyal deneyin bir parçası olarak *Washington Post* tarafından düzenlenmişti.

Sıra dışı bir müzik dinlediklerini fark eden sadece çocuklardı ve onlara bravo.

Düşünce Deneyi: Oxford Üniversitesi'ndeki araştırmacılar yaralardaki acıyı ve şişkinliği azaltmak için ters dürbün kullanmanın bir yolunu keşfetti. Dikkat çekici biçimde, bir yaraya bir dürbün ile ters tarafından baktığınızda yarayı algılayışınız onu gerçekte olduğundan çok daha küçükmiş gibi gösterir. Bu algı bir ağrı kesici işlevi görür ve acıyı azaltır. Araştırmacılara göre, bu temel bedensel algıların bile kişinin kendi algısıyla değiştirildiğini gösterir.

Bunu bir deney olarak deneyin. Kürekle karları temizlemek, bir çit budamak, bahçeyi yabancı otlardan temizlemek ya da büyük bir partiden sonra bulaşıkları yıkamak gibi tatsız bir görev yerine getirmek durumunda kalırsanız işlere dürbününüzün ters tarafından bakın. Dürbüne farklı bir biçimde bakmanın sonucunda algınızın nasıl değiştiğini gördüğünüzde şaşıracaksınız. Bir şeye bakma biçiminizi değiştirdiğinizde. Baktığınız şeyler değişir gibi görünür.

Algıyı değiştirmenin yollarından biri konuya bir başkasının bakış açısıyla bakmaya çalışmaktır. On dokuzuncu yüzyılda yaşamış Danimarkalı bir filozof olan Soren Kierkegaard, bu düşünme biçimini "*rotasyon yöntemi*" diye adlandırıyordu. Aynı anda hem mahsulat hem de bakış açısı hakkında düşünüyordu.

Sonsuza dek aynı tarlada mısır yetiştiremezsiniz; bir noktada, toprağı yenilemek için ot ekmeniz gerekir. Benzer şekilde, farklı bir bakış açısı geliştirmek için, yaratıcı bilincinizi geliştirecek farklı bir rol benimsemek yardımcı olacaktır.

Her birimiz biraz düşündüğümüzde, farklı roller üstlenerek bakış açılarımızı değiştirecek kolay yollar bulabiliriz.

Bir başka örnekte, yol mühendisleri yolları Sürücüler için, özellikle buzlu oldukları durumlarda daha güvenli kılacak fikirler geliştirmeye çalışıyordu. Soruna sürücülerin, otomobil üreticilerinin, yol müteahhitlerinin, yol bakımının, hava tahmincilerinin ve karayolu devriyesinin bakış açılarından yaklaşıyorlardı.

Hava tahmincilerinin bakış açıları onları baharda yağmur yağması, yaz güneşi, sonbaharda değişen yapraklar ve kış mevsiminde buz ve kar gibi dönemsel değişiklikler üzerine düşünmeye yöneltti.

Renk değiştiren yaprakların kötü havanın habercisi olduğu gözlemi onları meraklandırmıştı. Neden yollar fırtınalı, buzlu hava konusunda insanları uyarmak için renk değiştirmesindi?

Mühendisler olasılıkları araştırırken “*termokromik bir pigment içeren polimerden yapılma bir vernik*” buldu. Aynı türden bir tabaka ısı değişimine tepki veren banyo termometreleri ve donmuş gıda paketlemesi yapmak için kullanılıyor. Normalde Őeffaf olan vernik, dereceler donma noktasının altına düştüğünde pembeye dönüşüyor. Isı donma noktasının üstüne çıktığında, tabaka yeniden rengini yitiriyor. Uyguladıkları çözüm, yollara vernik Őeritleri çizmekti. Hava donma noktasına yaklaştığında Őeritler pembeleşiyor, donmanın üzerinde bir derece olduğunda ise rengini yitiriyordu.

DÜşÜNÜLMEZ OLANI DÜşÜNMEK

Fikriniz başlangıçta absürt değilse, onun için bir umut yoktur. Einstein

Hayal güçlerimizi yeni fikirler geliştirmek için kullandığımızda, fikirlerimiz ağırlıklı olarak oldukça öngörülebilir biçimlerde, var olan kavramlara, kategorilere ve basmakalıp inanışlara göre yapılandırılmıştır. Bu ister mucit ister sanatçı, yazar, bilim insanı, tasarımcı, iş adamı ya da sadece daha iyi bir yaşamın hayalini kuran biri olalım doğrudur,

Bir yaz üniversite eğitimimde destek olması için demiryollarında çalıştım. Aşınmış rayları yeniledik. İki ray arasındaki genişlik bir buçuk metre kadar. Patronuma bu tuhaf ölçüyü sordum ve bana bunun genel merkezdeki başat düşünürler tarafından çözümlenmiş olduğunu söyledi. Demiryolu inşa etmenin bu yönü üzerinde çalışmış olan mühendis ve fizikçilerin bir buçuk metrenin kusursuz genişlik olduğu sonucuna vardığını söyledi.

Yıllar sonra, farklı kaynaklardan ilk demiryolları hakkında hikayeler okudum. Hikayelerin çoğu İngiltere'deki ilk uzun mesafe yollarının tarihiyle başlıyordu. Hikayeler ilk uzun mesafe yollarının Romalılar tarafından, İngiltere'yi fethetmelerinden sonra inşa edildiğini doğruluyordu.

Sonuç olarak, Roma savaş arabaları yollardaki ilk tekerlek izlerini oluşturdu. Arabalar Roma'da yapılmıştı ve her arabanın tekerlekleri arasındaki genişlik bir buçuk metre kaddı, bu iki atın sığacağı bir genişlikti.

Bu noktadan sonra, İngiltere'deki vagon imalatçıları aynı genişliği vagonlarındaki tekerlekler için kullandılar, aksi takdirde vagonlar derin tekerlek izlerinden ötürü parçalanıyordu.

Dolayısıyla Amerika'daki standart demiryolu hattının- bir buçuk metre- izinin Roma savaş arabasının özgün tanımlamalarına kadar sürülebileceği söylenebilir.

Düşünce yeni durumları zihindeki var olan yarıklara ve raf gözlerine uydurma sürecidir. Nasıl fiziksel bir Şeyi tek seferde birden fazla fiziksel raf gözüne sokamazsanız, düşünce süreçleri sizi zihinsel bir yapıyı tek seferde birden fazla zihinsel kategoriye sokmaktan alıkoyar. Bunun nedeni zihnin muğlaklığa yönelik temel bir hoşgörüsüzlüğünün olması ve ilk işlevinin deneyimlerinin karmaşıklığını azaltmak olmasıdır.

Düşünmeyi Bırakın

Tanınmış bir fizikçi bir keresinde bilimdeki tüm büyük buluşların belirli bir sorun hakkında düşünmeyen bilim insanları tarafından yapıldığını söylemişti.

1970'lerde, Princeton, New Jersey'deki ileri Düzeyde Araştırmalar Enstitüsü'nden Frank Wilczek, atom çekirdeklerinin nasıl bir arada kaldığını ortaya çıkararak o nadir görülen "Tanrı'nın zihnini bilme" keşiflerinden birini yaptı.

Dönüm noktası, bütünüyle farklı bir sorunu- aslında doğanın farklı bir gücünü- irdelerken gerçekleşti. Birden bir "zihin patlaması" deneyimledi ve bir alanda başarısız olan bir yaklaşımın başka bir alanda başarılı olacağını fark etti.

Benzer şekilde, Bertrand Russell *The Conquest of Happiness* (Mutluluğun Keşfi) adlı kitabında şöyle diyordu: "Örneğin, oldukça zor bir konu hakkında yazmam gerekiyorsa, en iyi planın bu konuda yoğun biçimde yapabildiğim ölçüde- birkaç saat ya da gün boyunca düşünmek ve bu zaman diliminin sonunda çalışmanın gizli olarak ilerlemesi gerektiği yönünde direktifler vermek olduğunu gördüm. Birkaç ay sonra bilinçli olarak konuya dönüyorum ve çalışmanın yapılmış olduğunu görüyorum. Bu tekniği keşfetmeden önce, aradaki ayları, hiçbir ilerleme kaydedemediğim için endişelenerek geçirirdim; bu endişeden dolayı hiç de hızlı olmayan biçimde sonuca ulaştım ve aradaki aylar boşa geçti."

Tasarlama sıklıkla bir sorunu birkaç saat, gün ya da haftalığına bir kenara koymayı ve farklı projeler yönünde ilerlemeyi içerir. Bu bilinçaltının ilk güçlük üzerinde çalışmayı sürdürmesine olanak sağlar. Zorluyu çözmekle ne kadar ilgilenirseniz bilinçaltınızın fikirler üretmesi o kadar mümkün olacaktır.

Yaratıcı eylem, mantığa ya da akla çok az say borçludur, Bilim insanları, büyük fikirlerin akıllarına geldiği koşullara dair açıklamalarında, sıklıkla esinin yaptıkları işle hiçbir ilgisi olmadığından söz etmiştir. Bu fikir bazen seyahat ederken, bazen tıraş olurken ya da farklı konular hakkında düşünürken olmuştur. Öyle görünüyor ki, yaratıcı süreç istendiğinde ya da talebe bağlı olarak işletilemiyor; zihin rahatlamışken ve hayal gücü geziniyorken gerçekleşiyor.

Düşünceleri zihninizin iki tarafındaki kancalardan sarkan atomlar olarak düşünün. Bir konu hakkında düşündüğünüzde, bu düşüncelerden bazıları gevşer ve bilinçaltınızda gezinmeye başlar, Bir sorun hakkında düşünmek için ne kadar fazla çaba harcarsanız, o kadar çok sayıda düşünceyi ve bilgi parçasını gelişigüzel biçimde hareket etmeye sevk edersiniz. Bilinçaltı zihniniz hiçbir zaman dinlenmez. Bir konu hakkında düşünmeyi bırakıp onu unutmaya karar verdiğinizde, bilinçaltı zihniniz çalışmayı bırakmaz. Düşünceleriniz çatışmayı, birleşmeyi ve çağrışımlar oluşturmayı sürdürür.

DÜŞÜNCELER KÜÇÜK KOZALARDIR

Düşüncelerinizi beyninizin içindeki küçük dönüler olarak düşünün. Herhangi bir şey olma ya da yapma niyetiniz yoksa, düşünceleriniz düzensizdir ve hiçbir yönleri yoktur. Herhangi bir şey olmaya ya da yapmaya gerçekten niyetiniz olduğunda düşüncelerinizin bir amacı vardır ve amaca yönelik olarak dinamik bir zihinsel farkındalık durumu oluşturacak biçimde, otomatik olarak aynı hizaya gelirler.

Bu zihinsel durum, sürekli karbondioksit emisyonlarını dengelemenin yollarını bulmaya çalışan çevreci bir eylemci olan ve Lawrence Berkeley Ulusal Laboratuvarı'nda bilim insanı olarak çalışan Hashem Akbari'nin

çalışmalarında net biçimde görülebilir. Doğanın korunmasına yardımcı olma amacı günlük yaşamdaki gözlemlerini yönlendirir. Bir gün kendisine “İran çölünde küçükken gördüğü büyük beyaz yapıları” hatırlatan beyaz bir yapı gördü. Yapılar binaları serin tutacak biçimde gece rüzgarını yakalıyor, içerideki insanların rahat olmasını sağlıyordu.”

Bu gözlem onu şaşırttı, çünkü koyu malzemelerin sıcaklığı tuttuğunu ve çatılar beyaz olmuş olsaydı sıcaklığı yansıtacaklarını fark etti. Düşüncelere dalarak tüm çatılar beyaz olmuş olsaydı etkinin ne olacağını merak etti. Konu üzerine bir çalışma yaptıktan sonra, dünya çapındaki en büyük yüz şehir koyu renkli çatılarını beyaz yüzeylerle, asfalt temelli yollarını da beton ya da diğer açık renkli materyallerle kaparlarsa bunun kırk dört milyar ton karbon dioksiti dengeleyebileceği sonucuna vardı. Akbari'nin Ada Grubu'na göre, bu dünyadaki yaklaşık 600 milyon arabayı on sekiz yıl boyunca yollardan almaya eşdeğerdir.

Akbari'nin amacı beynini daha yüksek bir düzeye taşıdı ve bu da çevresindeki fırsatları fark etme olasılığını kayda değer ölçüde arttırdı. Scott Adams'ın yazdığı gibi, “Beyninizi aynı anda çevrenizin yalnızca küçük bir bölümünü işlemekten geçirir. Yaşadığınız her an sizi bombalayan bilgi hacminin altında ezilme riskini taşır. Beyninizi çevrenizin sizin için önemli olmayan yüzde 99,9'luk bölümünü filtreleyerek dengeyi kurar.”

Konuşma Biçiminizi Değiştirin, Böylelikle Düşünme Biçiminizi Değiştirebilirsiniz

Söyledikleriniz duygularınızı etkiler. Duygularınız düşünce biçimini etkiler ve bunun tersi de geçerlidir. Tüm diller, duygular ve düşünceler birbiriyle etkileşim içindedir ve bu etkilerin genel toplamı üretim ve davranışımızı oluşturur.

Düşünce duygudan farklı değildir. Bir arkadaşınızın sizi iki saat boyunca beklettiğini varsayın. Kızabilir, “Bana bu şekilde davranarak ne yapmaya çalışıyor? Benimle hiç ilgilenmiyor, duygularımı hiç dikkate almıyor. Bana hep kötü davranıyor,” vb. şeklinde düşünebilirsiniz. Bu şekilde düşündüğünüzde, oldukça kızarsınız.

Sonra, gelip trafiği kilitleyen bir kaza yüzünden geç kaldığını açıkladığında, kızgınlık ortadan kalkar. Bu, duygunun düşünceden etkilendiğini gösterir. Düşüncenizi değiştirecek olursanız öfke ortadan kalkar.

Olduğunu Varsaydığınız Şeye Dönüşürsünüz

Yaşlandığımız için oynamaktan vazgeçmeyiz; oynamaktan vazgeçtiğimiz için yaşlanırsınız. Bernard Shaw

Yunan filozof Diyojen bir keresinde bir heykele yalvarırken görülmüştü. Arkadaşları bu davranış karşısında şaşkınlık içinde kalmış ve paniğe kapılmıştı. Diyojen kendisine bu saçma davranışının nedeni sorulduğunda, “Reddedilme sanatını deneyimliyorum,” diye cevap vermişti. Diyojen, sürekli heykel tarafından reddediliyormuş gibi yaparak, bir dilencinin zihnini anlamayı öğreniyordu. Ne zaman bir tavrımız varmış gibi davransak ve bazı eylemlerde bulunsak, sahip olduğumuzu varsaydığımız duyguları tetikler ve beslemek istediğimiz tavrı güçlendirir.

Kendinizi görme biçiminizi ve başkalarının sizi görme biçimini değiştirebilirsiniz. Bunu ne kadar kolay biçimde yapabileceğinizi keşfetmek için, aşağıdaki deneyi yapın:

“Rastlantısal kibarlık eylemleri gerçekleştirin.” ifadesi San Francisco’da

yaşayan birinin buzdolabına yapıştırdığı bir magnet üzerindeki cümledir. Ertesi sabah bu kişi Oakland Körfezi Köprüsü'ndeki bilet gişesinde durduğunda gülümsedi ve “*Kendim için ve arkamdaki altı araba için ödeme yapıyorum.*” dedi. Daha sonra altı sürücü arka arkaya ellerinde paralarıyla geldi, onlara sadece “*Bir hanımefendi Ücretinizi ödedi. Gününüz güzel geçsin,*” denilecekti.

Kadın ifadeyi, yukarıdan gelen bir mesaj gibi, tüm mektuplarının altına yazmaya başladı. Bir öğretmen mektuplardan birini aldı ve mesajı tahtaya yazdı.

Öğrencilerinden biri ifadeyi tekrar eden ve şiddet kadar kibarlığın da nasıl gelişebileceği hakkında yazan bir köşe yazarının kızıydı. Köşesinde “*rastlantsal kibarlık eylemlerinden*” söz etmeye başladı.

Ruh haliniz iyi olduğunda, bedeninizin bunu davranışlarınızda sergilediğini görürsünüz. Gülümser ve canlılıkla yürürsünüz. Leonardo da Vinci bir keresinde mutlu insanların çevresinde olmanın eğlenceli ve keyifsiz insanların çevresinde olmanın da can sıkıcı oluşunun gizemli bir durum olmadığı gözleminde bulunmuştu. Yanı sıra, pek çok portrede melankolik bir atmosfer olduğunu gözlemledi. Bunu sanatçıların ve onların çevresinin yalnızlığına bağladı. Giorgio Vasari'ye göre, Leonardo, *Mona Lisa'yı çizerken* melankoli duygusunu dağıtmaları için şarkıcılar, müzisyenler ve soytarılar görevlendirmişti. Bunun sonucunda, öyle hoş bir gülümseme çizdi ki bugün aslı kadar ilahi ve canlı görünüyor.

Bir başka inanılmaz hikâye Vera Fryling'in hikayesi; Vera Fryling, Gestapo'dan kaçarken Berlin'de gizli bir hayat süren Yahudi bir genç. Bu süreçte bir doktor, özgür topraklarda bir psikiyatrist olduğunu hayal etmiş.

Naziler ve Sovyet ordusuyla yaşadığı deneyimlerden ve bir kanser krizinden sonra, kendisini San Francisco Tıp Fakültesi'nde bulmuş. Fryling doktormuş gibi yapmadı. Doktor olduğu hayal etti ve rolünü oynayarak hayalini gerçeğe dönüştürdü. Hayal gücü, saklanırken Nazi Yıllarının korkularının üstesinden gelmesinde anahtar oldu. Neye inanırsanız ona dönüşürsünüz. Gerçeklik inancınıza uyar.

Fakat çoğumuz, yaşamlarımıza baktığımızda, yalnızca sahip olmadığımız ve kendisi olmadığımız şeyleri görür ve bunlar üzerinde düşünürüz. Bu da bir hayal gücü eylemidir. Olduğumuz ve gelecekte olacağımız kişiye dair olumsuz düşüncelerle kendimizi yaratırız.

Annemin yaşamı boyunca her türlü güçlüğü aştığını gözlemledim. Onun inancından kendi gerçekliğini inşa ettiğiniz dersini aldım. Beklentilerimiz ne kadar iç karartıcı olursa olsun, annem hiçbir zaman şikâyet etmezdi. Ona göre, sahip olmadığı şeylerle ilgili mızımızlanmak ya da hayatın adil olmayışından şikâyet etmek bir enerji kaybıydı. Annem sahip olduğunuz şeyle elinizden gelenin en iyisini yaparak kendi mutluluğunuzu yarattığınızı fark etti.

SONUÇ: YAĞMURDA DANS ETMEK

Hayat, güneşin açmasını beklemekle ilgili değildir. Hayat yağmurda nasıl dans edileceğini öğrenmekle ilgilidir.

Konuşan, yürüyen ve çalışan bir insan canlı ve kendini yaratan biri ya da cansız ve sıkıcı olabilir. Bu hepimizin bildiği, fakat hiçbir zaman

hakkında konuşmadığımız bir şeydir.

Bazı insanları özellikle canlı ve diğerlerini solgun ve sıkıntılı gösteren şey nedir? Cevaplar için doğaya bakın. Örneklerden biri, kanatlarının genişliğiyle tüm güvelerin en görkemlisi olan küçük tavus kelebeğidir. Uçuşunda geniş kanatları görkemli biçimde açılır. Bütünüyle gelişmiş bir güveye dönüşmeden önce, bir kozanın içinde krizalit olması gerekir.

Küçük bir tavus kelebeğinin kozasını bulursanız onu evinize götürün, böylelikle güvenin kozadan çıkışını izleyebilirsiniz. Bir gün küçük bir açıklık fark edeceksiniz, sonra güvenin bedenini bu küçük delikten geçirmeye çalıştığını göreceksiniz. Bu mücadele saatler sürecektir ve bazen güve takılıp kalmış gibi görünecek. Deliği bir bıçak ya da makasla genişleterek güveye yardımcı olmaya çalışacak olursanız, güve kolaylıkla ortaya çıkacaktır. Fakat şişkin bir bedeni ve küçük, porsuk kanatları olacak. Aslında küçük güve hayatının geri kalan bölümünü şişkin bir beden ve küçük kanatlarla sürünerek geçirecek. Hiçbir zaman uçmayacak,

Sınırlayıcı koza ve güve için küçük açıklıktan geçmek için gerekli olan mücadele sınıvının bedeninden akarak kanatlarına geçmesini sağlayan şeydir, böylelikle kozadan kendi çabasıyla çıkabildiğinde uçuş için hazır olacaktır. Güve mücadeleden mahrum bırakılacak olursa, sağlığından da mahrum bırakılır. Bazen mücadeleler, gerçek anlamda canlanmak için tam olarak ihtiyacımız olan şeylerdir. Canlı ve neşeli insanları düşündüğümde, aklıma Richard Cohen geliyor.

Richard Cohen'i tanımıyor olabilirsiniz. Hem bir yazardı hem de hastalıkla geçen bir hayat yaşadı.

Çoklu sertleşim sorunu vardı, tam anlamıyla kördü, neredeyse hiç sesi çıkmazdı ve uyumayı güçleştiren ve onu sürekli bitkin düşüren kronik bir ağrı çekiyordu. Geçtiğimiz beş yıl içinde, iki kolon kanser krizi onu hasta bağırsaklarla baş başa bıraktı. Bugün kanserden arınmış olsa da sürekli bir rahatsızlık içinde yaşıyor.

Cohen fiziksel olarak işini sürdürmesi imkânsız hale gelene kadar CBS için yapımcı olarak çalıştı.

Cohen hastalığının kaçınılmaz sonuçlarını görüyordu, ama aynı zamanda kaderinin yalnızca kendisinin kontrolünde olduğunu da görebiliyordu. Cohen şöyle der: *“Her zaman kontrolüm altında olan tek şey zihnimde olup bitenlerdir. Yaptığım ilk iş kim olduğum ve nasıl üstün gelebileceğim hakkında düşünmek oldu. Duygularımı bilinçli bir düzeyde seçerek ruh çalkantılarımı kontrol edebiliyor ve çoğu zaman kendimi iyi hissedebiliyorum.”*

Hayatını sallanan bir geminin üzerinde durmaya benzediğini söylemiştir. Kayacaksınız. Bir şeye tutunacaksınız. Düşeceksiniz. Ve ayağa kalkıp ilerlemeyi sürdürmek için kendinizi hep zorlayacak ve sürekli bir mücadele içinde olacaksınız. Fakat sonunda, dünyadaki en canlandırıcı duygunun ayağa kalkmak ve bir gülümsemeyle ilerlemek olduğunu göreceksiniz.

Richard Cohen kendi yaşamının öznesidir ve kendi kaderini kontrol eder. Özne olarak yaşayan insanlar kusursuz biçimde canlı ve yaratıcıdır.

Bir keresinde, yağmurlu bir pazar akşamında, Old Montreal'de kalabalık bir kafede, bir kadının masasından kalktığını ve bütünüyle nedensiz biçimde şarkı söylemeye başladığını gördüm. Geniş, beyaz bir şapka takıyordu ve opera aryaları seslendirirken kolları coşkun bir mimikle

açılıyordu. Çevresine karşı ilgisizdi ve bir kuşun bir fırtına geçtikten sonra şakıdığı gibi şarkı söylüyordu. Bu zamanın durduğu bir andı. Siz bunu okurken bile, hayat dolu olan ve olmayan insanları düşünüyor olabilirsiniz.

Bu kadın muhteşem biçimde hayattaydı ve kendini yaratıyordu. Richard Cohen ya da Montreal'deki kadın gibi insanlarla karşılaştığınızda, olduğunuzdan fazlası “*olmanız gerektiğine*” dair belli belirsiz bir duyguya kapılabilirsiniz.

Bu duyguyu zaten tanıyorsunuz. Başkalarında, olmayı özlediğimiz şeyi fark ettiğimizde bu duyguya kapılırız. Kişisel yaşamlarımızda ve is hayatımızda daha canlı ve yaratıcı olmayı özleriz. Bu bir insanın sahip olabileceği en ilkel duygudur.

Bu duyguyu sözcüklere dökmek kolay değildir. Kendi yaşamının öznesi olduğuna inanan insan dürüsttür, açık fikirlidir ve gerçek anlamda ilerliyor, durumlara özgürce yaklaşıyor, her günün gelmesini bir gülümsemeye bekliyordur. Yaşamda bir nesne olduğuna inanan insan yasaklanmış, itilmiş ya da sürülmüştür, komut ya da gözdağıyla hareket ediyordur ve güçsüzdür.

Yıllar önce, tanıdığım en zeki insanlardan biri olan Tom Baba'yı ziyaret etmeye, New York'taki St. Bonaventu Üniversitesi'nce gittim. Tom Baba'dan bana tavsiye bulunmasını istedim. Kendisi bana doğrudan cevap verme yerine ayağa fırladı ve yakınlardaki bir ağaca asıldı. Kollarını ağacın çevresine doladı, onu kavradı ve bağırdı:

“Beni ağaçtan kurtarın! Beni bu ağaçtan kurtarın!”

Gördüğüm şeye inanmadım. Delirdiğini düşündüm. Bağırışı çok geçmeden bir sürü insanın çevresinde toplanmasına neden oldu.

“Bunu neden yapıyorsun?” diye sordum.

“Sana bana tavsiyede bulunman için geldim ama senin deli olduğun ortada. Sen ağacı tutuyorsun; ağaç seni tutmuyor. Bırak gitsin.”

Tom Baba ağacı bıraktı ve şöyle söyledi: **“Bunu anlayabiliyorsan bir cevabın var demektir. Seni tutan zincirler yok; sen onları tutuyorsun. Bırak gitsin.”**

Sahip olduğunuz yetenekleri kullanın.

En iyi söyleyenler dışında

Kimse şarkı söylemeseydi

Ormanlar sessiz olurdu.

KAYNAKÇA

YARATICI DÜŞÜNCE-Creative Thinking

Michael MICHALKO (*)

Çeviri: Ladin ARDA

Koridor Yayıncılık-I. Baskı: 2017 (286 Sayfa)

Michael MICHALKO (*): Amerikan Ordusu bünyesindeyken NATO'da

kendi yaratıcı takımlarını kurmuştur. Şu anda aralarında Microsoft ve Gillette gibi pek çok önemli firmanın bulunduğu müşterilerine danışmanlık hizmeti sağlamaktadır.